

להראות את חכמתו ית', ויש מהם המגלים את גבורתו, או רוב חסדו, אמנם הכל הם שלוחי ה'.

וגם האדם עצמו אינו יכול לברוח מזה, אלא צריך להכיר שבכל מקום ובכל זמן הוא שלוחו של הקב"ה בעולם, ויש לו אחריות למלאות את תפקידו, ויש דין ויש דיין. ומתוך שהאדם משריש הכרה זו בלבו, יביא לידי ביטול הרע שיש בתוכו, ויקנה בעצמו מדרגה גדולה של יראת שמים.

פסח מצה ומרור

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִיָּה אוֹמֵר: כָּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתּוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח, מִצֵּה, וּמְרֹר.

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קִיָּם, עַל שׁוֹם מָה. עַל שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִמְרַתֶּם זִכָּר פֶּסַח הוּא לִי, אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל, וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ.

מִצֵּה זֶה שֶׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה. עַל שׁוֹם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצַקֵּם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְגֵאֱלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עִגְת מִצּוֹת, כִּי לֹא חֻמֵץ, כִּי גֵרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהַתְמַהֵמָה, וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם.

מְרֹר זֶה שֶׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה. עַל שׁוֹם שֶׁמְרָדוּ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּמְרְדוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה, בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עֲבָדָה בְּשָׂדֵה אֶת כָּל עַבְדֹתֶם אֲשֶׁר עָבְדוּ בְּהֶם בְּפָרֶךְ.

רבן גמליאל חידש שבשלוש מצוות הללו, פסח מצה ומרור, יש דבר מיוחד שלא מצינו דוגמתו בשאר מצוות התורה. והיינו, שלא די בעצם עשיית מעשה המצוה, שהיא אכילת המצה והמרור והקרבת פסח, אלא גם צריכים לפרש בדיבורו את טעם המצוה.

טעמי המצוות

והנה התיבה "טעם" יש לה שני מובנים. האחד, סיבה, והשני, טעימת החיך. וצריך ביאור למה אותה תיבה יש לה שני מובנים אשר כנראה אינם שייכים זה לזה.

ונראה לבאר על פי דברי הרמב"ן בפירושו לספר איוב, שאחר ששמע שמתו בניו והפסיד כל רכושו כתוב עליו (איוב א, כב): "בכל זאת לא חטא איוב ולא נתן תפלה לאלקים". ופירש הרמב"ן וז"ל, תפלה - דבר שאינו בטעם כמו היאכל תפל מבלי מלח, והענין כי בכל זאת הרעה הבאה אליו עד הנה לא חשב שיהיה במעשה האלהים דבר בלא טעם לגמול רע לעושי רצונו וכו', עכ"ל. והיינו שכשאיין לדבר הרגשת טעם לחיך, קשה לאכול אותו, וכן כשאיין לדבר סיבה, האדם מתקשה לקבלו. ולכן שני המובנים של טעם אחת הן, כי על ידי שאדם מכיר הסיבה לדבר, הוא מבינו ומקבלו.

וכן הוא הענין של טעמי המצוות. האדם מחוייב לעשות רצונו של הקב"ה ולקיים מצוותיו אף על פי שאינו מבינם כלל, אבל מכל מקום צריך להשתדל שיהיה מיושבים על לבו ומתקבלים אצלו, וזה על ידי שמבין קצת הטעם והסיבה להמצוה. כי על ידי זה הוא מכיר שהמצוה מתאימה לו ונעשית חלק ממציאותו. ומכח הכרה זו הוא מתרגש ומתעורר ומתלהב לקיים מצוות ה'.

ודבר זה מיוחד במצוות ליל הסדר, ולכן איכא חיוב של אמירה בהדי קיום המצוות. כי התכלית של מצות סיפור יציאת מצרים הוא לאמת אצל האדם כי מצוות ה' הם חלק ממהותו ועצמיותו של האדם. ומשום כך במצוות של ליל הסדר מצרפים את הדיבור של הסברת טעמי המצוות.

פסח מצה ומרור

והדבר הראשון שיש לנו לעמוד עליו הוא סדר המצוות. הנה המרור הוא על שם מרירות השעבוד, ואם כן יש להבין למה מרור הוא לבסוף, הלא השעבוד היה קודם הגאולה, אם כן היה לנו להקדים ולדבר על מרור תחילה ואחר כך פסח ומצה שהם על שם הגאולה.

אולם נראה, שמדבר זה אנו למדים מה הוא שעבוד וגלות, שאינם רק היכי תמצא, שמכיון שהיינו בגלות הקב"ה הוצרך להושיע אותנו לגאול אותנו. אלא, שמרירות השעבוד היא גופא חלק מהיציאה, כי צרת השעבוד מעלה את האדם ומרוממת אותו, ועל ידי זה הוא יוצא לחירות.

פסח על שום מה

שאלת "פסח על שום מה" אינה רק למה קוראים את הקרבן בשם זה, אלא גם על עיקר קביעות שם היום טוב. הרי אילו היו שואלים לאדם מה הוא השם הראוי לחג זה, בודאי היה עונה "חג החירות" או "חג האמונה", ולמה בחרו בשם "חג הפסח", כי לכאורה הפסיחה על הבתים היא רק פרט אחד ביציאת מצרים, ולמה נקבע החג על שם מאורע זה דוקא.

ועיין במהר"ל (גבורות ה' פרק ס) שביאר הענין, שבלי לט"ו ניסן נתגלתה השראת השכינה בעולם. ומה שמתו הבכורים, היינו משום שהגילוי שכינה היה שייך לבכורים, כי שאר המצריים היו כבהמות ממש, ולא היו נפגשים עם השכינה כלל. אבל בכורי מצרים הרגישו את הגילוי וכיון שלא היו ראויים לקבל אותו, מאחר שהם גשמיים וחומרניים, ממילא נתבטלו ומתו.

וביאר המהר"ל, שבאמת גם בכורי ישראל היו ראויים למות, כי אף הם לא היו ראויים לקבל את השראת השכינה. ומה שניצולו, הוא משום שהשראת השכינה באה על ידי העבודה של ישראל, ובפרט עבודת קרבן פסח, ונעשו עבדי ה'. וכיון שאנו כביכול חלק מהגילוי שכינה, לכן לא מתו בכורי ישראל. והיוצא מזה, שבאמת כל מציאותנו וקיומנו בעולם הוא אך ורק מפני שאנו עבדי ה', ובלי זה אנו בטלים ומבוטלים.

והכרה זו נוגעת לכל חיי האדם וכל פרטי עבודתו. והיינו, שיכיר האדם שאין לו שום מציאות מצד עצמו, אלא רק חלק מדבר יותר גדול ממנו. ואדם בכל עסקיו, בבנין ביתו והשתדלותו לפרנסה, צריך לעשותם מתוך הידיעה שהם לתכלית גילוי השכינה בעולם, שהיא היא תכלית הבריאה.

ידוע מה שאמר רב יצחק מוואלאז'ין בשם אביו הגר"ח (מובא בהקדמתו לנפש החיים), שתבע אותו על שהיה חושב על עצמו יותר מדאי, ואמר לו שהאדם לא נברא אלא להועיל לאחרים. ונראה שעומק כוונתו הוא, שהאדם לא נברא אלא להיות כלי להשראת השכינה, ועל ידי שהוא משתדל להיטיב לאחרים, הוא מכין עצמו לכך.

וזהו הלימוד של חג הפסח בכלל וקרבת פסח בפרט, להוציא את עצמנו מהמהלך של אומות העולם, שכל מחשבותם רק על עצמם, ולהכיר שיש לנו תפקיד בעולם, ושכל מציאותנו תלויה בו, והיינו להיות האמצעי לגילוי שכינה בעולם.

